

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חתם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

מסכת בבא מציעא קי"ג-קי"ט

בס"ד, כ"ו אב תשס"ט

גליון מס' 534

השבוע בגליון

- אפשר לשלם לפועל בלחם ובגבינה?
- פועל משכיר את עצמו כדי לקבל מזומנים בלבד
- מחוייבות ראש ישיבה לתשלום משכורת הרמ"ם
- מי נחשב כמעסיקו של משגיח כשרות מטעם המועצה הדתית?

הנאה ממעשה ניסים

- טענת הגביר מלודז' ותשובת ה"אמרי אמת" זצ"ל
- חיוב צדקה מיוחדת על המלווה לעני
- קיום מצוות לולב בצינוק מטונף
- ההבדל בין מצוות לולב למצוות הפרשת תרומה

דף קיד/א איברא עליה קרמי משום שנאמר ולך תהיה צדקה

טענת הגביר מלודז' ותשובת ה"אמרי אמת" זצ"ל

ברשותו של גביר יהודי תושב לודז' שבפולין, היו דירות רבות אותן העמיד להשכרה. פעם אירע שמשפחה דלת אמצעים אשר שכרה דירה ממנו לא עמדה בתנאי התשלום, ולאחר התראות חוזרות ונשנות, פינה הגביר את המשפחה המסכנה על מטלטליה המעטים אל הרחוב. המעשה הנלוז עשה לו כנפיים בעיר, ועד מהרה מצא עצמו הגביר מותקף על ידי מכריו וידידיו. להגנתו טען הגביר נגדם, הרי ויתור על חוב זה נחשב כמצוות צדקה, מדוע, איפוא, אתם דורשים ממני לשאת בעול צדקה זו? אדרבה, אתם המדברים גבוהה גבוהה, טלו לעצמכם זכות זו, ושלמו לי את שכר הדירה עבור אותה משפחה, ואז אשיבה לביתה!

לימים נזדמן הגביר לביתו של האדמו"ר מגור, בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל, אשר נזף בו קשות על מעשהו. הגביר ניסה להצטדק וחזר על טענתו כי אינו מחוייב במצוות צדקה זו יותר מאשר שאר בני העיר לודז', אך הרבי השיב לו כי טעות בידו, והוא המחוייב במצווה זו יותר מהם, שהרי המשנה (גיטין מא/ב) אומרת, שעבד כנעני שהפך להיות חציו עבד וחציו בן חורין [כגון, שהיה עבד לשני אדונים ואחד מהם שחררו], "כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על חציו דמיו". כלומר: האדון משחרר את העבד תמורת התחייבותו של העבד לפרוע את דמיו בעתיד.

חיוב צדקה מיוחדת על המלווה לעני: לכאורה, שאל הרבי, מדוע "כופין את רבו" להלוות לו מעות ואין כופין את כל אנשי העיר לעשות כן? נמצאנו למדים, כי מי שאירע אצלו עניין של צדקה, מחוייב בו יותר מאחרים.

לומדי בית מדרשנו הוסיפו, כי גם מסוגייתנו אפשר ללמוד כלל חשוב זה. הגמרא קובעת שאין המלווה רשאי ליטול מהלווה חפצים שהלווה נזקק להם לצרכי חייו השוטפים. שואלת הגמרא, מדוע חייב המלווה לדאוג לצרכי חייו של הלווה? הרי אין מוטל על המלווה לפרנס את הלווה! הגמרא עונה: "איברא עליה קרמי", היינו: ודאי, חובה זו מוטלת על המלווה, שנאמר "ולך תהיה צדקה". כלומר: התורה הטילה מצוות צדקה מיוחדת על המלווה שהעני חייב לו כסף. רואים אנו, אם כן, שהאדם הקשור לכסף אשר העני זקוק לו צריך לדאוג לעני זה יותר מאחרים.

דף קיד/ב מנין לערום שלא יתרום

קיום מצוות לולב בצינוק מטונף

אל מהר"ח פלאגי (לב חיים), חלק ב', סימן קע"ג, וכן בחיד"א - "טוב העין", סימן י"ח, אות ל"ז, וב"צפנת פענח", הלכות קריאת שמע, פרק ג', הלכה ט"ז) נשלחה שאלה מעניינת מאת יהודי שנאסר על ידי

דבר העורך

מדוע האכילו את הישיבה בכלים חד פעמיים?

הרב נ. ו. מראשי תנועת התשובה, ראה ושמע רבות בחייו. לא ניתן להפתיעו בקלות. הוא טיפל והתעסק במקרים מעניינים ובמשימות מיוחדות ונדירות, כך, שכאשר חזר הרב נ. ו. מעבר לים ובפיו "סיפור מעניין", כלשונו, ידעו מקורביו, כי בחכמה יעשו אם יטו אוזן לדבריו.

הרב נ. ו. הוזמן לנאום בפני אחת הקהילות העשירות בארצות הברית של אמריקה. בני הקהילה, יהודים שומרי תורה ומצוות, נוהגים לגוון את חיי הקהילה התוססים, בהרצאות שונות, מפי דמויות מפורסמות, על נושאים מרתקים.

באולם בית הכנסת נכחו כשבעים איש, מספר הרב נ.ו. מטבע הדברים, הם התעניינו בנעשה בארץ ישראל בכלל, ובקהילות שומרי המצוות, מגוונים שונים, בפרט. עם סיום הנאום, לחצו הכל בחמימות את ידי, תוך הודאה לבבית על הנאום המוצלח. אחד, המתין בקצה התור והתבונן בי. ראיתי שעומדת לו שאלה על קצה הלשונו, והוא מנסה לנחש כבר עתה את תשובתי. שאלתו לא בוששה לבוא. "כבוד הרב", שח האיש. "אני מבין שאתה מסייע לאנשים רבים המבקשים לשוב לכור מחצבתם. שמא תוכל לומר לי את גילו של האדם המבוגר ביותר שנזדמן לך לסייע לו להתקדם בדרך העולה בית א-ל?"

הרב נ.ו. התיישב על כסאו, ובמוחו רצו תמונות רבות ממקומות שונים. דמויות מגוונות ואירועים מוזרים, את כולם הוא סרק והגיע למסקנה, כי האדם המבוגר ביותר שהגיע אליו, לא עבר את גיל שישים וחמש. "כנראה, אנשים מבוגרים יותר, אינם חפצים לשנות את אורח חייהם. הם חשים שחלף זמן רב מידי מכדי שתהיה בידם האפשרות והרצון להפוך את דרכם".

ענייני נשמות

הר"ר **אהרן משה גולדשלגר** ז"ל

ב"ר ברש ז"ל

נלב"ע כ"ח באב תשס"ז

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

ענייני נשמות

מרת **ורדה שניצר** ע"ה

ב"ר מאיר ז"ל

נלב"ע כ"ה מנחם אב תשס"ב

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

ענייני נשמות

מרת **רות סגל** ע"ה

ב"ר אברהם ושרה חולה ז"ל

נלב"ע כ"ט מנחם אב תשנ"ז

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

השלטונות והושלך לצינוק מטונף שאין ראוי להזכיר בו שם שמים. האסיר שירא שמים היה, ידע כי במקום הטינופת אין רשאים לברך ולהתפלל (ברכות כד/ב; "שולחן ערוך", או"ח, סימן פ"ה), אך הוא ביקש לדעת אם הוא רשאי לקיים מצוות במקום זה, כגון, ליטול לולב וכדומה.

לכאורה, לשאלה זו מענה ברור ופשוט על פי דברי סוגייתנו. גמרתנו מביאה את דברי המשנה במסכת תרומות, שאדם ערום לא יפריש תרומות ומעשרות. בטעם הדבר מביאה סוגייתנו את הסברו של אליהו הנביא זכור לטוב, שהרי התורם צריך לברך על המצווה, ומן הפסוק (דברים כג/טו) "ולא יראה בך ערות דבר" אנו למדים, ש"בשעה שאתה מדבר בו לא יראה בך ערות דבר" (רש"י, ד"ה "ערות דבר"), היינו: אסור לאדם ערום לברך בפניו. משמע, איפוא, שהאיסור נעוץ בברכה ואילו קיום המצווה עצמה אינו אסור במצב זה. אכן, מהר"ח פלאגי נטה להכריע, כי האסיר רשאי ליטול לולב במקום מאסרו המטונף ובלבד שלא יברך על נטילתו, אם כי ציין לבסוף כי הדבר עדיין צריך יישוב.

אולם מדברי הפוסקים (עיין "ביאור הלכה", סימן תקפ"ח) עולה, כי אין להקיש בין המקרים, משום שחלוק דינו של אדם ערום שרשאי להרהר בדברי תורה, מאדם הנמצא במקום מטונף שאף אינו רשאי להרהר בדברי תורה (שבת קנ"א, וב"שולחן ערוך", שם, סעיף ב'). במאמר זה נתמקד בהבדל לגופן של מצוות, בין מצוות הפרשת תרומה למצוות נטילת לולב.

ההבדל בין מצוות לולב למצוות הפרשת תרומה: כידוע, קיימים שני סוגי מצוות "עשה". ישנן מצוות, כגון: תקיעת שופר, נטילת לולב וכדומה, שעשייתן אינה מיועדת עבור תוצאה כלשהי, אלא עצם המעשה הוא המצווה ולכך מתכוון מקיים המצווה. לעומת זאת, ישנן מצוות שתכלית עשייתן הוא בשביל התוצאה. כגון: השוחט פרה, מקיים בכך מצוות עשה [לדעת הרמב"ם], אך מטרת קיום המצווה היא להכשיר את בשר הבהמה לאכילה ואין כוונת השוחט למעשה השחיטה בלבד.

מעתה, כאשר נתבונן מהי הסיבה שהנמצא במקום מטונף לא יברך, נבין מדוע אין להקיש מערום הבא להפריש תרומה לאסיר שלפנינו המבקש לקיים מצוות לולב. שהנה, עיקר הסיבה שבעטייה הנמצא במקום מטונף מנוע מקיום מצוות, היא משום שאין ראוי לעבוד את הקב"ה בדרך בזיון, וקיום מצווה הרי היא עבודת ה'. כעת קל להבחין בהבדל המהותי שבין מצוות הפרשת תרומה למצוות נטילת לולב. המפריש תרומה עושה מצווה זו כדי להתיר את הפירות באכילה ולא כמעשה מצווה שכל ייעודו הוא לעבוד את הקב"ה על ידו, ולפיכך, ערום שמפריש תרומה ללא ברכה אינו עובר על איסור. לעומת זאת, כל מעשהו וכל ייעודו של הנוטל את הלולב, הוא לעבוד את הקב"ה בלא ברכה, לכן, למרות שמדברי המשנה מוכח שאין לאסור על אדם ערום להפריש תרומות ומעשרות בלא ברכה, עדיין אין להוכיח מכך שגם עשיית מצווה שכל כולה עבודת ה', מותרת במקום ביזיון [עיין "דרכי תשובה", יו"ד, סימן י"ט, ס"ק כ"א, שכתב חילוק זה ע"ד הרמ"א שמדבריו עולה שאפשר לשחוט במקום מטונף. ועיין "ביאור הלכה" סימן תקפ"ח, בדין תקיעת שופר במקומות האסורים בדברי תורה, ובשו"ת הלכות קטנות חלק ב', סימן נ"ז, ועדיין צ"ע בקיום מצוות אלו בערום].

דף קיד/ב פלגיניהו לחתנוותיה

הנאה ממעשה ניסים

בסוגייתנו מסופר שכאשר אליהו הנביא התוודע למצבו הדחוק של רבה בר אבוא, הוא נטל לגן עדן התחתון (רבינו פרץ), וציווה עליו למלא את גלימתו בעלים ריחניים שהיו שם, אולם לפני שיצא מגן עדן הוא נייערם מגלימתו, אחר ששמע בת קול מכריזה: "מאן קאכיל לעלמיה כרבה בר אבוא". כלומר: נטילת העלים מגן עדן תפחית מזכויותיו בעולם הבא. בכל זאת, מספרת הגמרא, שהגלימה ספגה את ניחוח גן העדן שהדיפו העלים, ורבה בר אבוא השרה את הגלימה במים, סחטם, ומכר את הבושם שהופק ממנה בשנים עשר אלף זהובים, אותם חילק לחתניו אך הוא עצמו לא נהנה במאומה ממעשה הנס.

אסור ליהנות מן הנס: גם במקומות נוספים מספרת הגמרא שחכמינו זכרונום לברכה הדירו עצמם מהנאה ממעשי ניסים, שהרי אסור ליהנות מן הנס, והנהנה ממנו מנכין לו מזכויותיו בעולם הבא (תענית כ/ב ורש"י שם כד/א ד"ה "אלא"), משום שהשכר שניתן בעולם הבא אינו טבעי כי אם למעלה מדרך הטבע, והנהנה בעולם הזה הנאה שהיא למעלה מדרך הטבע, מפחית על ידי כך את שכרו בעולם הבא ("נתיבות עולם", לב/א).

בעל "חידושי הרי"ם" זצ"ל (ספר "הזכות", פרשת בשלח), מוסיף, כי גם מן הגמרא במסכת ברכות (לה/א) אנו למדים שאסור ליהנות ממעשה ניסים. שכן, הגמרא מתרצת את הסתירה בין הפסוק

האיש הסיר את כובעו המהודר, התיישב גם הוא וסיפר: "האמת, כבוד הרב, שאני מעולם לא עסקתי בנושא זה. יהודי טוב אני. שומר מצוות, מתפלל בבית כנסת, אולי סייעתי כלכלית פה ושם לארגונים העוסקים בהפצת תורה ומצוות, אך אני עצמי אין לי שיג ושיח בנושאים אלו.

מזה שנים רבות אני מנהל בית אבות מפואר, מיוחד במינו. אנשים מזדקנים עד שהם מצליחים להתקבל לבית האבות שלי. באחד הימים הופיעה קבוצת פקחים מטעם משרד הבריאות של ארצות הברית. הללו, קשוחים, החלטיים ונמרצים, סובבו יום שלם בבית האבות. בדקו, חקרו, הסתכלו, שאלו, הרימו עציצים בלובי כדי לבדוק שגם מתחת העציצים אנו מקפידים לנקות. בקיצור, בסופו של יום הם הכירו יותר טוב ממני את סדקיו ואת פיתותיו של הבניין הגדול.

גם על חדר האוכל המפואר לא פסחה עיניהם. ניתן היה לראות כי שביעות רצונם הולכת ומתמלאת. על נייר ארוך, מלא בשורות צפופות, הבחנתי בסימני וי כחולים רבים, ההולכים ומתמלאים לאורכו של הגליון, וכמעט שהוקל לי לחלוטין. לא היה לי ספק שעברתי את הבדיקה בשלום.

ראש הצוות כבר הורה לעובדיו להתרכז יחד לפגישה סופית כדי לגבש את הנתונים וההתרשמות שנצברו על ידיהם במהלך היום כולו. לפתע ניגשה אליהם אחת מדיירת הבית, קשישה שעברה את שתי מלחמות העולם, וכנראה גם עוד כמה דברים, והתלוננה בפניהם על הארוחות שמוגשות לה, תוך שהיא מסבירה, שהאוכל שמגישים לה הוא מצויין, אבל הכלים - חד פעמיים. כולם מקבלים את האוכל בכלי חרסינה מהודרים ובסכ"ם מתכתי נוצץ, והיא, כך סיפרה, נאלצת לאכול בכלים חד פעמיים.

ראש הפקחים, אדם שמיימו לא העלה חיוך על פניו, הביט בי בחומרה רבה, ואני נאלצתי להודות בפניו, כי אכן הצדק עם הקשישה. היא צודקת.

הפקחים ומפקחם הביטו בי ובקשישה לסירוגין, הם לא הבינו את המתרחש. לא נותרה בפני ברירה, והסברתי להם שהאשה הזו היא יהודיה, ואיני יכול להגיש לפניה את האוכל שמוגש בפני שאר הקשישים, ולכן אני רוכש עבורה אוכל במסעדה יהודית ומגיש לה אותו בכלים חד פעמיים. אתם מבינים, שאין לי כל אפשרות להחזיק מטבח מיוחד בשביל קשישה אחת. זה לא בא בחשבון.

"נו, גברת, מה את רוצה?", רטן ראש הפקחים. "את יהודיה, ואינך יכולה לאכול את האוכל שמגישים כאן, וגם לא בכלים שבהם אוכלים שאר הזקנים. מה אפשר לעשות?". "נכון", ענתה הקשישה, "אני יהודיה, אבל לא איכפת לי לאכול את האוכל שמגישים לכולם: זה הוא! בגלל שהוא, בעל הבית, יהודי, הוא אינו מוכן להגיש לי נבילות וטרופות. לי עצמי אין כל בעיה עם הנושא. אני מבקשת מכם", סיימה, "לטפל בעניין, מתוקף תפקידכם".

"מה אומר רבי, ומה אדבר", שח האיש. קבוצת הפקחים עזבה את הבניין על אתר, לא לפני שראש הפקחים הזהיר אותי באופן שאינו

משתמע לשני פנים, כי הוא ישוב למקום בעוד 14 יום בדיוק, ואם הזקנה לא תהיה מרוצה, לא מעניין אותו איך ולמה, הרשיון יישלל ממני לאלתר!"

רבי! באותו יום מיניתי לעצמי ממלאי מקום לכל תפקידי. ישבתי לילה שלם עם קבוצת אנשים צעירים ומוכשרים ובפרק זמן קצר ביותר לימדתי כל אחד מהם חלק מסויים מתפקידי, ואני הפכתי באותו רגע למרצה הבכיר ביותר שהכרתי אי פעם. שבועיים תמימים השקעתי כדי לשכנע את הזקנה שלא תאכל חלילה נבילות וטריפות. היא התייצבה מולי עם אופי עקשן שהפך למוצק במשך תשעים וחמש שנות חיים, ואני גייסתי את כל כוח השכנוע שלי ואת כל המדרשים שאי פעם שמעתי, כדי להפוך את מחשבתה ולהניאה מרצונה לאכול, חלילה, נבילות וטריפות.

רבי! אני גם הצלחתי. לאחר שבועיים ימים חזרו הפקחים, ופגשו את הזקנה רכונה מעל מערכת כלים חד פעמיים, מאושרת כפי שלא היתה מעולם. "טוב לך", אמרה להם. "אני מבטלת את התלוונה".

אתה רבי אמרת לי שלא נתקלת באדם מעל גיל 65 שביקש לשנות את דרכו, 'קשה להם', אמרת. נכון, אתה צודק. אבל כנראה, שהכל תלוי בכח הרצון. אני הצלחתי לשנות את מחשבתה של קשישה בת 95! כי מאד רציתי בכך.

אודה על האמת, בתחילה עשיתי את מלאכתי מתוך חשש שישללו ממני את הרשיון לנהל מוסד בית אבות. אך תוך ימים מספר הרגשתי שמלאכת קודש לפני. חסתי על נשמה אומללה מישראל שמתקרבת למאה ועשרים, ותמלא את כריסה בנבילות וטריפות.

רצוני הן חדר מבעד לשריון העיקשות שהיא העטתה על עצמה.

רבי כשרוצים - יכולים!

הרב נ.ו. סיים את סיפורו המעניין תוך שהוא מהנהג בראשו "כשרוצים - יכולים. כך הדבר בכל עניין, הן גשמי וקל וחומר בעניין רוחני. אדם שיוזע כי פעולה מסויימת תיטיב עמו, יעשה כל שלאל ידו כדי להגיע אל המטרה בכל דרך ואמצעי. הכל עניין של רצון!"

המעניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף קטו/א עשה זאת והנצל

שועלי הצפון, הדם והשלג

סוגייתנו מייצגת לאדם שציער את חבירו (עין רש"י ד"ה "עשה") שלא יתבצר בעמדתו אלא ימהר לשלוח את רעיו ואת ידידיו לפייסו ולבקש את מחילתו.

הגאון רבי אליהו דסלר זצ"ל מספר בספרו

(תהלים כד/א) **"לה' הארץ ומלוואה"** לפסוק (שם קטו/טז) **"והארץ נתן לבני אדם"**, שלאחר שאדם בירך הוא רשאי ליהנות מן העולם הזה. הרי לנו, אומר בעל חידושי הר"ם, כי בני האדם קיבלו היתר ליהנות מן הארץ בלבד, אך מדברים שמקורם בשמים, בדרך נס, מעולם לא הותר לנו ליהנות.

מדוע אסור ליהנות מן הנס? על פי דברי בעל "חובת הלבבות" (שער הבטחון ריש פרק ד, כפי שביאר בספר "חכמה ומוסר" חלק א') מבארים, שתכלית הבריאה היא לגרום לכך שהאדם יצליח להתגבר על יצרו ולהבין שהכל מאתו יתברך, ולא יחשוב שטבע העולם לנהל את עצמו מאז ומקדם ללא בורא, יוצר ומכוון. לכן המשתמש במעשה ניסים נוטל מעצמו את זכות הבחירה ומפריע לתפקידו עלי אדמות, שהרי הוא ראה באופן מוחשי שיש מנהיג לבריאה. ואכן, בעל ה"שאגת אריה" (בספרו "גבורות ארי" תענית כה/א) כותב, שרק לאדם שנעשה לו הנס אסור ליהנות ממנו, אך לאחרים מותר הדבר, שכן, לא הוטל "איסור חפצא" על החפץ שהגיע בדרך נס, כי אם "איסור גברא" על האדם שלמענו נעשה הנס. לפיכך, גם מובן כיצד מכר רבה בר אבוב את הבושם וחילק את דמיו בין חתניו, שהרי הוא לבדו ראה את היווצרות הנס, ולו בלבד אסור ליהנות ממנו.

לסיום, מעניין לציין את דבריו של רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל, שכתב, כי דרגתם הרוחנית של בני ישראל שהלכו במדבר כה גבוהה היתה, עד שלא חששו לאכול את המן שהגיע אליהם על ידי נס שלא כדרך הטבע, משום שבעיניהם נס וטבע חד הם, בכל פעולה הם ראו את מעשה ה'. בספר הזכות (שם) כותב בנושא זה, כי בתחילה אמנם מיאנו בני ישראל לאכול את המן שהוא ראשי תיבות מעשה ניסים, עד שהקב"ה ענה להם: (שמות טז/טז) **"הנני ממטיר לכם לחם מן השמים"**. לכאורה, המילה **לכם**, מיותרת בפסוק זה, וכוונתה לאמר כי מן זה מיועד עבורכם ורשאים אתם לאכול.

דף קיח/א השוכר את הפועל לעשות עמו

אפשר לשלם לפועל בלחם ובגבינה?

משנתנו קובעת, שהשוכר פועל לעבודת איסוף תבן וקש אינו רשאי לשלם לו בתבן ובקש את שכר עבודתו. המשנה נוקטת בדרך השלילה, באיזה אופן אין לשלם, ואינה מפרשת באיזה אופן על בעל הבית לשלם לפועל. בנקודה זו נחלקו הראשונים.

לדעת הרא"ש (בבא קמא, פרק א', סימן ה', וראה עוד בש"ך, חו"מ, סימן של"ו, ס"ק ד'), כוונת משנתנו היא, שיש לשלם לפועל **במזומן בלבד** ולא בכל אמצעי תשלום אחר. אולם המרדכי כתב (עין סמ"ע, חו"מ, סימן של"ו, ס"ק ג'), שמשנתנו מבקשת למנוע מבעל הבית לשלם לפועל בתבן ובקש, אך הוא רשאי לשלם לו בחיטים ובשעורים. כדי לרדת לשורש המחלוקת ולנימוקי דעות החולקים, עלינו להבין תחילה מדוע אין בעל הבית רשאי לשלם לפועל בתבן ובקש? הרי כידוע, שווה כסף ככסף, וכשם שאפשר לקדש אשה בשווה כסף, מדוע אי אפשר לשלם בשווה כסף את שכרו של הפועל.

לשאלה זו מתייחס רש"י (ד"ה "אין שומעין לו") ומבאר, שמצווי התורה (ויקרא יט/ג) "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר" למדו חז"ל, כי בעל הבית שסיכם עם הפועל שישלם לו סכום מסויים תמורת עבודתו, אינו רשאי להמירו בקש ובתבן, משום שהתורה מקפידה על כך שהפועל יקבל את **שכרו**, ושכר נהוג לשלם במעות, אף אם לא הותנה ביניהם במפורש לשלמו בכסף.

פועל משכיר את עצמו כדי לקבל מזומנים בלבד: לעומת זאת, הרשב"א חולק עליו ולדעתו, הלכה זו אינה נלמדת מן הפסוק, אלא סברה פשוטה היא, שהפועל השכיר את עצמו על דעת כן, שבסוף יום העבודה הוא יקבל מזומנים כדי לקנות בהם מאכלים לבני ביתו, ואם בעל הבית יתן לו קש ותבן, יאלצו בני ביתו להמתין רעבים זמן רב עד שהוא ימכור את התבן ואת הקש ויקנה דברי מאכל בדמיהם.

כעת, יכולים אנו להבחין בקשר ישיר בין שני הנידונים הנ"ל. שכן, לדעת רש"י שבעל הבית מנוע מלשלם את שכר הפועל בקש ובתבן משום שעליו לשלם לו במזומנים כפי שסוכם ביניהם - אין הוא רשאי לחרוג מסיכום זה, אף לא על ידי תשלום בדברי מאכל. לדעת הרשב"א שבעל הבית מנוע מתשלום שכר הפועל בתבן וקש, כדי שבני ביתו לא יאלצו לחכות זמן רב עד לארוחתם, סיבה זו קיימת דווקא בתבן ובקש שאינם דברי מאכל, אולם בעל הבית רשאי לשלם את שכרו של הפועל בדברי מאכל [עין רש"י בסוגייתנו, ועין ב"ערוך השולחן", סימן של"ו, סעיף א', שהעיקר הלכה שגם אינו רשאי לשלם בחיטים ובשעורים].

השלכה הלכתית נוספת ומעשית הנובעת ממחלוקת זו של רש"י והרשב"א, תהא גם לגבי פועל, אשר מעסיקו אינו עובר על איסור כאשר הוא מלין את שכרו, כגון: לגבי פועל שנשכר על ידי שליח, שמבואר בגמרא (לעיל קי"ב), שהמעביד אינו עובר על "לא תלין". כאשר נבוא להכריע אם מותר למעסיקו של פועל זה לשלם את שכרו בתבן ובקש, נמצא, כי ההכרעה תלויה במחלוקת הראשונים. שכן, לדעת רש"י מאחר שמקור האיסור על בעל הבית לפרוע את שכר הפועל בקש הוא מן הפסוק "לא תלין" העוסק בפועל, אם כן, לגבי פועל שאין התורה אוסרת להלין את שכרו, גם אין חיוב לשלם לו במזומנים בלבד ("פתחי תשובה", חו"מ, סימן של"ו, ס"ק א', וכן מבואר במהרש"א). לעומת זאת, לדעת הרשב"א, שבעל הבית אינו רשאי לשלם בתבן ובקש כדי שבני ביתו של הפועל לא ירעבו, מה הבדל יש בין פועל שנשכר על ידי שליח לבין פועל שנשכר על ידי בעל הבית, לשניהם משפחה רעבה הממתינה לפת לחם (ועיין "פתחי חושן", הלכות שכירות, פרק ט', ס"ק ב'; שכן כתב בשם ספר "דברי משפט" פ"א). [אמנם, בבית מדרשו העירו, כי גם לדעת רש"י, אפשר לפרש שאין זה דין מהלכות "בל תלין", אלא דרשה בדין תשלומי פועל שאינה כפופה להלכות הפרטיות של בל תלין].

דף קיח/א והראהו בשל חבירו

מחויבות ראש ישיבה לתשלום משכורת הרמי"ם

סוגייתנו דנה אם אדם ששכר פועל שיעבוד בשדה חבירו מחוייב לדאוג לכך שמשכורתו של הפועל תשולם, או שמא הוא רשאי לדחותו מעליו ולהפנותו לבעל השדה. מדברי הגמרא עולה, וכך נפסק להלכה ("שולחן ערוך", חו"מ, סימן של"ו, סעיף א'), כי אם השוכר את הפועל התחייב בפניו כי הוא האחראי לתשלום שכרו, הוא חייב בתשלום למרות שהעבודה לא התבצעה בשדהו, וכמובן הוא רשאי לגבותו לאחר מכן מבעל השדה.

דיני שכירות פועלים אינם פשוטים כלל ועיקר, ולא בכל מקרה רשאי אדם להיתמם ולטעון, "אני לא בעל הבית, תבע את שכרך מבעל הבית". כך אנו למדים מפסקו של ה"חפץ חיים" זצ"ל שצוטט בדין תורה שהתקיים בפני בית דין בירושלים לפני מספר שנים.

היה זה כאשר משכורתו של ר"מ בישיבה מסויימת עוכבה חודשים אחדים, ומשנוכח לדעת כי כל פנייתו הושבו ריקם, הוא נאלץ לפנות לבית דין ולבקש את התערבותו. בכתב התביעה ציין התובע, כי תביעתו מופנית גם נגד הנהלת הישיבה, וגם נגד ראש הישיבה, שממונה מטעם הנהלה על מינוי הרמי"ם ועל קביעת שכרם. התובע הדגיש, כי גם קודם פנייתו לבית הדין, הוא ניהל משא ומתן על שכרו עם ראש הישיבה בלבד, ואם כן, ראש הישיבה חייב לשלם לו את שכרו. כאשר נתבקש ראש הישיבה להגיב לתביעה זו הוא השיב, כי התביעה כלפיו אינה מוצדקת כלל ועיקר, שכן, כמוהו כתובע, שניהם שכירים של הנהלת הישיבה ואין כל עילה לחייב אותו בתשלום שכרו של הר"מ, שהרי הוא מעולם לא התחייב בפני הר"מ שהוא אחראי לשלם את משכורתו.

לכאורה צודקים דבריו של ראש הישיבה. אולם, ה"חפץ חיים" פוסק בספרו "אהבת חסד" (פ"י ס"ד), כי אפוטרופוס של מוסד, האחראי על תשלום השכר לפועלים, אינו רשאי לדחות מעליו, שכן, דברי סוגייתנו אמורים לגבי אדם אשר אין לו קשר לנכס שבו נשכר הפועל לעבוד. לעומת זאת, אפוטרופוס נחשב כמי שאמר לפועלים "שכרכם עלי". לכן, פסק בית הדין, ראש הישיבה שמינה את הרמי"ם מחוייב לתשלום משכורתיהם (פד"ר י"ח ח"ו עמ' קל"ג).

מי נחשב כמעסיקו של משגיח כשרות מטעם המועצה הדתית? מאידך גיסא, במקרה אחר, בו נראה לכאורה כי הפועל צודק, קובעת ההלכה להיפך. היה זה כאשר משגיח כשרות מטעם המועצה הדתית באחת הערים מצא את עצמו ללא מקור פרנסה, לאחר שהמסעדה בה עבד סגרה את שעריה. ההסכם בין המועצה הדתית, המשגיח ובעל המסעדה קבע, כי משגיח הכשרות יקבל הוראות מן המועצה הדתית בלבד, ומשכורתו תשולם על ידי בעל המסעדה. עתה, לאחר שבעל המסעדה נטש את בית העסק ונעלם כשהוא מותיר אחריו חובות, ביניהם למשגיח הכשרות שלא קיבל את משכורתו, תבע המשגיח את שכרו מן המועצה הדתית, בטענה שהיא המעסיקה שלו, שהרי להוראותיה בלבד ציית ולפקודותיה נשמע, ועליה למלא את חסרונו.

אולם בית הדין דחה את תביעתו של משגיח הכשרות. זאת, על פי דברי הגר"א ("שולחן ערוך", חו"מ, סימן של"ו, ס"ק ב'), שאדם ששוכר פועל שיעבוד בשדהו, תוך הדגשה מראש, שמשכורתו תשולם על ידי אדם אחר, אינו נחשב כמעורב בעניין שכרו של הפועל, ואין הפועל יכול לתבוע אותו מעצם העובדה שעבד בשדהו. כמו כן, אמנם המועצה הדתית נחשבת כמעביד של משגיח הכשרות, אך מאחר שההסכם קבע במפורש ששכרו ישולם על ידי בעל המסעדה, אין לו לתבוע אלא את בעל המסעדה (שם, ח"ו, עמוד ל"ז).

"מכתב מאליהו" (חלק א', עמוד 40) כי בעת נדודיו בארצות הצפון, הוא נקלע בניסיעתו למרחב שלג עצום ממדים אשר זאבים רעבים התרוצצו בו כדי לחפש את מזונם. לפתע מצאו הזאבים נבלת חיה קטנה על אם הדרך ובו ברגע קפצו עליה כל הזאבים בתאוותם כי רבה, אך לא אחד מהם יכול היה לנגוס בבשרה. הזאבים דחפו ונשכו זאב את זולתו תוך הסתערות רבתי עד אשר היו פצועים, שסועים וזבי דם. רוב הזאבים נטשו את הקרב והנותרים המשיכו להתכתש עזות על חתיכת הנבילה עד אשר נפלו רובם חסרי אונים על השלג הצח. בשוך המהומות, נצפה זאב גדול אוחז את הנבילה בשיניו ועוזב את להקתו המדממת. **התבוננתי**, מספר הגר"א דסלר, וראיתי כי הזאב המנצח הותיר אחריו שובל דם שנספג בשלג הבוקה. ניצחון שכזה. **כך** נראה הדבר ללא פיוס וויתור, מסיים הרב דסלר. אין מנצחים, הכל מופסדים, כולם שותתים דם.

לעילוי נשמת
הרה"ח ר' **משה חיים הכהן ז"ל**
ב"ר יוסף אליהו ז"ל נלב"ע כ"ט באב תשנ"ח
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ידידנו
הר"ר **אביגדור יהודה כהן** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **בנימין וסלי ז"ל**
ב"ר שלמה ז"ל
נלב"ע כ"ז באב תשנ"ח
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
מרת **אסתר גרין ע"ה**
ב"ר חיים פרלמוטר הכהן ז"ל
נלב"ע כ"ז מנחם אב תשמ"ח
תנצב"ה
הונצחה ע"י ידידנו הר"ר **משה גרין ה"ו**
ומשפ' שיחיו - רעננה

לעילוי נשמת
הר"ר **זאב בורק ז"ל**
ב"ר אברהם ז"ל
נלב"ע כ"ט באב תש"ס
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

העלון יוצא לאור ע"י מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5)
Wagman street 1 P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL
ת.ד. 471 בני-ברק
טל: 03-5775333 tel: +972-3-5775333
פקס: 03-7601020 Fax: +972-3-7601020
אימייל: E-mail: meorot@meorot.co.il

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
מוקד ההזמנות 151-500-700